

Oponentský posudok habilitačnej práce

Názov práce: Psychosociálny rozmer Temnej triády

Autorka práce: PhDr. Radka Čopková, PhD.

Oponent práce: Mgr. Matúš Grežo, PhD.

Predkladaná habilitačná práca dr. Čopkovej z môjho pohľadu predstavuje kvalitné ucelené dielo, ktoré dôkladne rozoberá podstatu Temnej triády a jej možných dopadov a súvisov v širokom spektre oblastí od sebaidentity, kognitívneho fungovania, medziľudských vzťahov a rodičovstva, pracovného správania, až po spotrebiteľské správanie. Napriek pomerne veľkej šírke uvedených oblastí si práca zachováva dostatočnú hĺbku. Z textu práce cítiť, že autorka sa problematike Temnej triády venuje dlhodobo - prezentuje nie len množstvo výskumných zistení iných autorov, ale aj tých svojich. Hoci habilitačná práca obsahuje výsledky dvoch štúdií autorky (validovanie nástroja a súvis Temnej triády so spotrebiteľským správaním), z použitej literatúry je evidentné, že sa výskumne zaoberala aj ďalšími vyššie spomínanými oblasťami (napr. pracovné správanie, burnout, romantické vzťahy, rozhodovacie štýly).

Práca s textom a jazyková úroveň:

Za silnú stránku habilitačnej práce považujem prácu autorky s textom. Jednotlivé kapitoly sú myšlienково ucelené, autorka zaraďuje obsah zmysluplne a čitateľa veľmi vhodným prirodzeným spôsobom sprevádza v texte. Vďaka tomu sa v texte neobjavujú prakticky žiadne časti, ktoré by sa náhle vynárali, boli nevysvetlené, alebo prekvapili čitateľa. Tomuto jasnému zaraďovaniu textu pomáha aj veľmi vhodne zvolená štruktúra práce a zároveň kvalitne spracovaný úvod habilitačnej práce, ktorý čitateľa jasne a dôkladne informuje o celej práci, dôvodoch jej štruktúry a obsahu. Po jazykovej a štylistickej stránke je práca na vysokej úrovni. Autorka používa jasný a vhodný akademický slovník a v práci sa nachádza ojedinelé množstvo štylistických/gramatických chýb. Po jazykovej stránke by som k textu uviedol iba jednu pripomienku, ktorou je používanie termínov „narcista, machiavellista, psychopata“. Podľa odporúčaní APA je dobré v akademickom písaní vyhýbať sa používaniu takýchto výrazov, pretože tieto slová nálepkujú človeka a redukujú jeho identitu na jednu charakteristiku. Pritom aj samotná autorka v úvode habilitačnej práce výrazne podotýka, že Temná triáda je koncipovaná ako subklinická miera temných črt osobnosti a každý z nás má nejakú mieru týchto črt, pričom je zároveň nositeľom aj iných ďalších črt. Je preto nevhodné kohokoľvek v takomto kontexte označiť za narcistu/psychopata. Odporúčam autorke v budúcnosti používať alternatívy ako „človek s vysokou mierou narcizmu“ a podobne.

Práca s teoretickými východiskami:

Teoretické východiská predstavujú podľa môjho názoru bohatú základňu, ktorou autorka jednak predstavuje koncept a zároveň podkladá súvisy a dopady Temnej triády v rôznych oblastiach ľudského života. Úvodné časti, v ktorých autorka predstavuje koncept Temnej triády a rámcuje jeho podstatu považujem za vynikajúce. Autorka jasne a zrozumiteľne čitateľovi zasadzuje koncept do širšieho kontextu psychológie osobnosti a kladie veľký dôraz na to, aby čitateľ

pochopil podstatu týchto konceptov (že ide o subklinické črty a pod.). Pomocou dobrej práce s teoretickými východiskami autorka prirodzeným spôsobom čitateľovi uvádza zmysel a dôvody realizovaných dvoch štúdií. V kontexte spracovania teoretických východísk a argumentácie pre realizáciu dvoch štúdií mi osobne chýbal iba trochu väčší dôraz na uvedenie, aké prínosy tieto štúdie poskytujú súčasnej teórii/poznatkom v oblasti Temnej triády, respektíve čím sú tieto štúdie nové a ako chcú súčasný stav v literatúre posunúť. Za mierny nedostatok teoretických východísk možno považovať to, že autorka rozsiahle teoretické východiská nepretavuje do explicitných výskumných otázok a hypotéz. Text tak zostáva iba na úrovni formulovania cieľov dvoch štúdií.

Metodologické aspekty dvoch štúdií a spracovanie výsledkov:

Štúdia 1 predstavuje štandardnú a skôr metodologicky a štatisticky jednoduchšiu štúdiu, ktorej cieľom bolo adaptovať merací nástroj Short Dark Triad do slovenčiny, overiť jeho faktorovú štruktúru, reliabilitu a validitu. Autorka zvolila vhodné postupy a nástroje na meranie spomínaných aspektov a rovnako tak zvolila dostatočný počet participantov. Pri overení validity s využitím Big Five som nadobudol názor, že štúdia mohla ísť v tomto kontexte viac do hĺbky a zakomponovať ďalšie relevantné konštrukty, ktoré by mohli dodatočne potvrdiť validitu (napr. tendencie k emočnej manipulácii, sebeckosti, alebo naopak svetlé črty osobnosti, ako napríklad empatia, súcit, respektíve zakomponovať ďalšie meracie nástroje na narcizmus, machiavellizmus a psychopatiu). Štatistické spracovanie považujem za adekvátne – autorka pri faktorovej analýze testovala viacero modelov, a taktiež overovala časovú konzistentnosť test-retest prístupom, čo oceňujem. Autorka však neuvádza kritériá, podľa ktorých usudzovala o model fite (aké úrovne by mali dosahovať parametre RMSEA, CFI, atď.). Celkovo práca totiž podáva skôr pozitívny obraz o trojdimenzionálnom modeli, no v diskusii sa objavujú aj komentáre o tom, že hodnoty konfirmačnej faktorovej analýzy „neboli ideálne“. Za nedostatok možno považovať absenciu podrobného popisu procedúr v štúdiu 1 – ako boli zbierané dáta + bližšie informácie o získavaní participantov a zbere – napr. informácie o softvéri, informovanom súhlase, spôsobe vyplňania dotazníkov (randomizácia položiek, dobrovoľnosť odpovedania na položky, atď.) V druhej štúdiu o spotrebiteľskom správaní však už tieto informácie sú v texte zahrnuté, čo veľmi oceňujem.

Štúdia 2 skúma súvis Temnej triády s viacerými konštruktmi súvisiacimi so socioekonomickým/finančným správaním. Obsahovo tento cieľ považujem za veľmi prínosný, nakoľko týmto oblastiam nie je venovaná až taká veľká pozornosť v porovnaní s témami ako napr. súvis Temnej triády a porušovania noriem/rizikového správania/medziľudských vzťahov. Šírka a vnútorná konzistencia sledovaných konštruktov (socioekonomický status, finančný well-being, spotrebiteľské správanie, manažment osobných financií, vnímanie cien produktov, náchylnosť ku kúpe falzifikátov) a výber meracích nástrojov je veľmi dobrý a ponúka naozaj komplexný obraz o tom, ako ľudia s vyššími úrovňami Temnej triády „fungujú“ v socioekonomickej oblasti.

Okrem sledovania jednoduchých vzťahov medzi Temnou triádou a spomínanými oblasťami autorka formuluje aj mediačné modely a využíva aj hierarchickú regresnú analýzu. Technicky sú tieto procedúry zvládnuté, avšak celkovo na mňa pôsobili trochu sporne. Formulovanie mediačného modelu v štúdiu 2 na strane 88 považujem trochu za nepodložené a konceptuálne otázne. Za otázne vnímam predovšetkým formulovanie mediačného vzťahu medzi temnou

triádou, vnímaným socioekonomickým statusom (SES) a finančným well-beingom. Najmä vzťah medzi SES a finančným well-beingom by mohol byť konceptuálne opačný – ak má človek dobrý well-being (viď položky - ostávajú mi peniaze, zabezpečujem si finančnú budúcnosť), tak to vedie k vnímanému uspokojivému socioekonomickému statusu človeka. Rovnako otázne je formulovanie regresných modelov, v ktorých manažment financií, finančný well-being, SES a temná triáda vystupujú ako prediktory štýlov spotrebiteľského správania. Zdá sa mi byť rovnako teoreticky/logicky plauzibilné, že naše štýly spotrebiteľského správania (či napr. nakupujem impulzívne) majú dopad na našu finančnú pohodu, resp. socioekonomický status. Celkovo výsledky druhej štúdie pôsobia konceptuálne nekonzistentne. Autorka vkladá temnú triádu najprv ako prediktor finančných aspektov (manažment financií, well-being, SES), následne medzi nimi formuluje mediačné modely, a napokon všetky tieto premenné vkladá ako rovnocenné prediktory ďalších premenných – napríklad spotrebiteľského správania. Všetko ide o modely, ktoré sú konceptuálne v nesúlade, pretože sa menia roly jednotlivých premenných v regresných modeloch. Formulácia týchto modelov nie je dôkladne ukotvená v teórii a predošlých empirických zisteniach (tu sa podľa môjho názoru objavujú dôsledky absencie hypotéz), a o rolách jednotlivých premenných by bolo možné polemizovať (ktorý by mohol byť prediktor a ktorý outcome). Pri tejto snahe o formulovanie komplexnejších avšak málo teoreticky plauzibilných modelov mi paradoxne príde prínosnejšie uvádzanie a interpretovanie jednoduchých korelácií medzi premennými. Tieto autorka v texte uvádza a vhodne interpretuje, čo oceňujem. Rovnako oceňujem transparentnosť a otvorený prístup v celej práci – zdieľanie všetkých metodologických materiálov v podobe príloh.

Diskusia a interpretovanie zistení:

Diskusie k oboj štúdiám sú z môjho pohľadu na dobrej úrovni. Autorka vhodne chápe štatistické zistenia, diskutuje ich súlad s predošlými štúdiami a zároveň veľmi vhodne interpretuje. Práve interpretácie vzťahov (najmä druhej štúdie) považujem za veľmi adekvátne a poukazujúce na výborné zorientovanie sa autorky v teórii a empirických štúdiách Temnej triády. Ako som však spomenul vyššie, absencia hypotéz a z môjho pohľadu trochu rozporuplné využívanie mediačných a regresných analýz sa mierne odzrkadľuje v diskusii. Diskusia v týchto častiach je trochu slabšia – napríklad mediačná analýza je popísaná skôr vecne (na čo sme prišli) a chýba akákoľvek diskusia, či tieto zistenia podporujú predošlé štúdie alebo nejakú teóriu/model. Autorka v rámci diskusií vhodne uvádza limity štúdií a zároveň v rámci druhej štúdie naznačuje implikácie do praxe. V práci vidí prínos predovšetkým pre firmy v oblasti marketingu (ako by mali firmy marketingovo zaujať ľudí s vyššími úrovňami Temnej triády). Tieto implikácie považujem za trefné, avšak chýbala mi v práci aj istá perspektíva, či štúdie ponúkajú aj určité vhľady pre samotných spotrebiteľov, ktorí majú vysoké miery Temnej triády – ako by ľudia s vyššími úrovňami Temnej triády mali postupovať, aby sa vyhli svojim potenciálnym „slabostiam“ (napr. iracionálne impulzívne nakupovanie) a správali sa viac finančne racionálne? Kde sú ich „limity“ a ako by to vedeli prekonať? Napokon, v rámci diskusie mi trochu chýbali explicitne uvedené prínosy v teoretickej oblasti a zároveň aké ďalšie nové výskumné smery realizované štúdie ponúkajú.

Kontrola originality:

V práci je podľa protokolu o kontrole originality prekrytie s indexom prác korpusu CRZP 13,96 %, čo nespochybňuje originalitu práce.

Celkové hodnotenie:

Celkovo habilitačnú prácu dr. Čopkovej považujem za kvalitnú. Prostredníctvom tejto práce poskytuje slovenskej akademickej obci spoľahlivý merací nástroj a zároveň prináša pomerne vzácne a originálne poznatky o súvisi Temnej triády so širokou paletou konštruktov reflektujúcich socio-ekonomické správanie. Nedostatky a limity, ktoré som načrtol v tomto posudku vnímam skôr ako drobnými pripomienkami, respektíve otázkami a podnetmi, o ktorých sa dá diskutovať a potenciálne z nich čerpať v budúcom výskume. Predkladaná práca z môjho pohľadu spĺňa požiadavky kladené na habilitačnú prácu a preto navrhujem **udelit'** PhDr. Radke Čopkovej, PhD. titul docent.

V Bratislave dňa 11. 7. 2025

Mgr. Matúš Grežo, PhD.

Ústav experimentálnej psychológie,
Centrum spoločenských a psychologických
vied, v. v. i., Slovenská akadémia vied